

ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ СТРАХУВАННЯ

Проведений нами теоретичний аналіз наукової літератури у сфері страхування дозволив зробити висновок, що відносини, котрі мають місце у суспільстві з приводу захисту від різного роду небезпек: втрати життя, здоров'я, житла, майна у своїй сукупності формують зміст економічної категорії страховий захист, а страхування є одним із способів забезпечення людської безпеки. У літературних джерелах ведуться дискусії стосовно визначення вітчизняними та зарубіжними вченими сутності, та, відповідно і мети страхування. Відмітимо, що присутніми є різні підходи щодо висвітлення суті обраного нами для дослідження поняття, які, на наш погляд доцільно узагальнити у два основні: теоретичний та прагматичний. Згідно теоретичного підходу економічна сутність страхування визначається з позиції економічної категорії, а у відповідності до прагматичного підходу страхування є видом діяльності. Узагальнимо існуючі точки зору.

Так, В.В. Шахов визначає страхування як категорію, яка являє собою систему економічних відносин, що включає, по - перше, утворення за рахунок юридичних та фізичних осіб спеціального фонду засобів і, по - друге, його використання для відшкодування збитку в майні від стихійного лиха й інших несприятливих випадкових явищ, а також для надання громадянам допомоги при настанні різноманітних подій в їх житті [10, с. 17]. Згідно позиції В.Г. Федоренка, В.Б. Захожая, О.Г. Чувардинського, А.М.Тугая, Д.В. Степанова, Н.А. Головача страхування є системою економічних відносин, за яких страхувальник, сплачуючи страхові внески, забезпечує їх використання на відшкодування збитку, завданого за різних непередбачених несприятливих явищ (ризиків), а страховик, який несе цю відповідальність, розміщує резерви, провадить превентивні заходи щодо зменшення наслідків ризику, а за необхідності – перестраховує частину ризику [9].

Доцільно звернути увагу на те, що у західній фінансовій науці та практиці присутній в основному прагматичний підхід стосовно розуміння суті страхування. Виокремимо основні позиції експертів щодо цього терміну. Так, К. Кальп у своїх наукових працях, що стосуються питань у сфері фінансів та страхування вказує на те, що страхування є однією з форм управління ризиками [14, с. 137; 15, с. 722 – 731]. Як покриття за договором, у якому одна сторона зобов'язується компенсувати або відшкодувати іншій втрату, яка відбувається у відповідності до умов контракту визначає страхування С. Вехмейер [20, с. 334].

Наукова точка зору А. Снайдера, Р. Корнеджо та М. Доброва стосовно страхування така: це обіцянка оплатити майбутні втрати. Страховики, інвестуючи отримані страхові премії, мають фінансові можливості для покриття очікуваних вимог [13, с. 1]. У глосарії страхових термінів, поданому на офіційному сайті Інституту Страхової Інформації (Insurance Information Institute), страхування визначено як систему, що забезпечує фінансові втрати шляхом об'єднання ризиків багатьох осіб і суб'єктів підприємницької діяльності та передачі їх у страхову компанію в обмін на премію [7].

Страховання як індустрія забезпечує надання захисту від фінансових втрат у результаті різних небезпек. Саме така думка присутня у публікаціях Д. Дарста, Д. Кіндвелла, Р. Петерсона, Д. Блеквелла, у авторів “Оксфордського словника економічних термінів” (The Oxford Dictionary for the Business word) та відзначена на офіційному сайті Департаменту з питань зайнятості населення у США. Купуючи страхові поліси, фізичні та юридичні особи можуть отримати компенсацію за втрати через дорожньо - транспортні пригоди, крадіжки майна, вогневі ризики, збитки, нанесені ураганом, медичні витрати, а також втрати доходів у зв'язку з інвалідністю або смертю [8; 16, с. 251; 21, с. 421]. Важливою особливістю страхування як індустрії, як стверджують А. Снайдер, Р. Корнеджо та М. Добров є те, що, у момент пропонування на ринку страхової продукції її кінцева ціна ще невідома [13, с. 5].

Досліджуючи проблеми теорії і практики страхування, Е. Вінінг робить висновок, що страхування базується на фундаментальних законах попиту і пропозиції, збільшує вигоди для застрахованих, знижуючи вартість ризику, і, одночасно дає можливість отримання прибутку [17].

На думку П. Роуза, Д. Фрайзера, А. Грехема страхування є підприємницькою діяльністю щодо страхування майна, життя, певної особи, і т.д., від втрати чи заподіяної шкоди, що виникають за вказаних обставин, таких як пожежа, нещасний випадок, смерть, інвалідність тощо, з урахуванням оплати пропорційно до участі у ризику [18, с. 667; 19, с. 578 – 579]. Відмітимо, що саме таке розуміння суті страхування є досить поширеним.

Виділимо, на нашу думку, основні українські та російські наукові джерела інформації, у котрих присутній підхід щодо розуміння страхування як виду діяльності, оскільки, вважаємо, саме таке його трактування заслуговує більше уваги. Так, К.Г. Воблій розглядає страхування як вид господарської діяльності на основі солідарності і виплати, що має на меті покриття майбутніх потреб, що викликані настанням випадкового і разом з тим статистично вловимого випадку [1, с. 32]. В свою чергу, Л.І. Корчевська та К.Є. Турбіна вважають, що страхування є особливим видом економічної діяльності, який здійснюється спеціалізованими організаціями (страховиками) шляхом акумуляції страхових внесків, створення страхових резервів і здійснення страхових виплат при настанні шкоди застрахованим майновим інтересам [6, с. 17]. Підтримуємо точку зору висловлену О.В. Кнейслер, що страхування є важливим напрямом підприємницької діяльності. Страхові компанії шляхом реалізації страхових послуг, з одного боку забезпечують соціальний захист у суспільстві – страховий захист добробуту людства, а з іншого займаються діяльністю, яка приносить прибуток [5, с. 16 – 17].

Таким чином, можемо зробити висновок, що за прагматичного підходу сутність страхування практично ототожнюється із страховою діяльністю, визначення котрої у економічній літературі та у діючому законодавстві є неоднозначним.

Зокрема, у Законі України “Про страхування” не вказано змісту страхування як виду діяльності, а по тексту зустрічається термін страхова діяльність [3], зміст якого відображають такі види господарської діяльності як: страхування, перестраховання, фінансова діяльність, пов’язана з формуванням, розміщенням страхових резервів та їх управлінням. Водночас згідно норм Господарського Кодексу України страхування є діяльністю спеціально уповноважених державних організацій та суб’єктів господарювання (страховиків), пов’язаною з наданням страхових послуг юридичним особам або громадянам (страхувальникам) для захисту їхніх майнових інтересів у разі настання визначених законом чи договором страхування подій (страхових випадків), за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів [2].

Т.В. Яворська вказує на те, що страхова діяльність є господарською діяльністю страхових компаній, що спрямована на надання за плату страхових послуг юридичним особам та громадянам для захисту їх майнових інтересів [12, с. 14]. Вчена, говорячи про страхову діяльність як господарську, не акцентує увагу на тому, що ця діяльність передбачає діяльність, пов’язану з виробництвом та реалізацією страхових послуг.

Заслужують на увагу і напрацювання Є.М. Забурмехи. Науковець вказує на те, що страхова діяльність є видом комерційно - господарської діяльності, що спрямована на створення попиту та надання за плату страхових послуг із перерозподілу ризику, які надаються спеціалізованими компаніями, та отримання прибутку через максимальне задоволення споживачів [4, с. 175].

Визначаючи страхову діяльність, В.С. Щербина характеризує мету діяльності страховика та вказує, що ця діяльність законодавчо визначена, проте також не зазначає етапу виробництва страхових послуг, а мову веде про їх надання. Так, згідно його точки зору страхова діяльність є урегульованою нормами права господарською діяльністю страхових організацій з надання страхових послуг за рахунок сформованих страхових фондів, що здійснюється на підставі ліцензії, як правило, з метою отримання прибутку [11, с. 513].

Таким чином, як показав критичний аналіз визначень терміну страхування, у науковій літературі існують різні підходи до розкриття цього поняття. Підхід, згідно котрого страхування є категорією, має дещо узагальнюючий, абстрактний характер, який відображає економічну сутність поняття. Звичайно, це є досить важливим та необхідним напрямком дослідження, оскільки вирішення будь-яких практичних проблем неможливе без теоретичного підґрунтя. Проте визначення страхування, на нашу думку, повинно також у певній мірі враховувати і прикладний характер. Підхід, що ґрунтується на розумінні сутності страхування як виду діяльності є достатньо поширеним у фінансовій літературі серед багатьох науковців. Ми підтримуємо позицію вчених, котрі страхування визначають саме як підприємницьку діяльність, що передбачає надання страхових послуг страхувальникам з метою захисту їхніх майнових інтересів у разі настання визначених законом чи договором страхування страхових випадків, за рахунок грошових фондів, сформованих шляхом сплати страхових платежів страхувальниками. Зазначимо, що дискутуючи стосовно сутності страхування, вчені єдині у тому, що страхування, як вид діяльності, полягає у наданні страхових послуг, що здійснюється на платній основі.

Список літератури

1. Вобльий К. Г. Основы экономии страхования / Репринтное издание. – М.: Издательский центр “Анкил”, 1995. – 232 с.
2. Господарський Кодекс України. [Електронний ресурс]. Режим доступу //<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>
3. Закон України “Про страхування”. [Електронний ресурс]. Режим доступу //<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=85%2F96-%E2%F0>.
4. Забурмеха Є. М. Страхова діяльність як об’єкт дослідження маркетингу // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 6 Т. 4. – С. 173 – 177.
5. Кнейслер О. В. Страхування: [навчальний посібник] / Кнейслер О. В. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 188 с.
6. Корчевская Л. И. Страхование от А до Я. / Под ред. Л. И. Корчевской, К. Е. Турбиной. – М. ИНФРА – М, 1996. – 212 с.
7. Офіційний сайт Інституту Страхової Інформації Insurance Information Institute. [Електронний ресурс]. Режим доступу <http://www2.iii.org/glossary/i/>
8. Офіційний сайт Департаменту з питань зайнятості населення у США. Сутність терміну страхування як індустрії. [Електронний ресурс]. Режим доступу //<http://www.bls.gov/oco/cg/cgs028.htm>
9. Страховий та інвестиційний менеджмент / В. Г. Федоренко, В. Б. Захожай Чувардинський, А. М. Тугай, Д. В. Степанов, Н. А. Головач [підручник] / під керівництвом і науковою редакцією В. Г. Федоренко, В. Б. Захожая. – Київ, 2002. – 344 с.
10. Шахов В. В. Страхование: [учебник] / В. В. Шахов. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 311 с.
11. Щербина В. С. Господарське право: [підручник] / Щербина В. С. [4-те вид. перероб. і допов.]. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 640 с.
12. Яворська Т. В. Страхові послуги: [навч. посібник] / Яворська Т. В. – К.: Знання, 2008. – 350 с.
13. Artur Snyder, Rick Cornejo, Mark Dobrov The Guide to Understanding The Insurance Industry. – A. M. Best Company. BookSurge, LLS, South Carolina, 2007, 56 p.
14. Culp, Christopher L. Structured Finance and Insurance: the Art of Managing Capital and Risk. – Published by John Wiley and Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, 2006, 892 p.
15. Charles E. Maxwell Financial Markets and Institutions: the Global View. West Publishing Company. – Minneapolis / St. Paul, New York, 1994, 828 p.
16. David R. Dursr, David S. Kidwell, Richard L. Peterson, David W. Blackwell Study Guide Financial Institutions, Markets, and Money. – The Dryden Press, 1993, 351p.
17. Eric A. Wienen Foundations of Risk Management and Insurance. Chapter 5. – American Institute for Chartered Property Casualty Underwriters / Insurance Institute of America, 2002.
18. Graham, Alan The American Heritage Dictionary. Second Collage Edition. – Houghton Miffling Company, Boston, 1982, 1568 p.
19. Peter S. Rose, Donald R. Fraser Financial Institutions. Understanding and Managing Financial Services. Third edition. – Business Publications, Plano, Texas, 1988.
20. Sally Wehmeier Oxford Wordpower Dictionary edited by Sally Wehmeier. – Oxford University Press, 1993, 746 p.
21. The Oxford Dictionary for the Business word. – Oxford University Press and Market House Books, 1993.